

101 A New Realism

Vooraf

Op 20 oktober 1942 schrijft Charmion von Wiegand¹ - namens 'The Editorial Committee of the American Abstract Artists' (AAA) - aan Mondriaan: 'Dear Mr. Mondrian: The American Abstract Artists cordially invite you to contribute to their forthcoming book to be published in the spring of 1943.'² De schilder stuurt de tekst *A New Realism* naar de AAA. Het is zijn laatste volledig voltooide tekst. Het jaarboek 1943 van de AAA zou overigens pas in 1946 verschijnen.

Bron

In Mondriaans nalatenschap³ is de archiefmap '47' met de titel 'A New Realism' om onduidelijke redenen leeg. In twee andere archieven zijn twee typoscripten gevonden.

In de 'Nachlass Fritz Glarner, Kunsthaus Zürich' bevindt zich een carbon copy van een typoscript dat uitgetypt is door Lucie Glarner⁴. Op 30 april 1943 laat Mondriaan Harry Holtzman⁵ namelijk weten: 'I worked on the article which is now copied by Lucie Glarner [...]' Mondriaan heeft in het typoscript enkele wijzigingen met pen, maar ook met potlood aangebracht. Het typoscript telt 12 rechtsboven genummerde pagina's en is onderaan pagina 12 ondertekend en gedateerd: 'Piet Mondrian, April 1943.'⁶

Ook in het archief van James Johnson Sweeney⁷ bevindt zich een typoscript. Op 7 juni 1943 stuurt Mondriaan dit typoscript naar Sweeney. Het begeleidende schrijven is een zeer kort briefje: 'Dear Sweeney, Herewith I have the pleasure to send you a copy of my article for the Am-Ab. Artists book. Looking forward to hear your opinion about it, Cordially yours Mondrian.'⁸ Het typoscript telt elf rechtsboven genummerde pagina's⁹. Onderaan pagina 11 is het ondertekend en gedateerd: 'Piet Mondrian', 'April 1943'.¹⁰

De typoscripten 'Glarner' en 'Sweeney' zijn verschillend van uitvoering, onder meer te zien aan de titels. De titel van 'Glarner' luidt: 'A New Realism', die van 'Sweeney' in hoofdletters: 'A NEW REALISM'. Het Glarner-typoscript is van de twee typoscripten het eerst getypt. Dit is geconstateerd op grond van het feit dat de correcties in het Glarner-typoscript zijn doorgevoerd in het Sweeney-typoscript.

Het Sweeney-typoscript achten wij goedgekeurd door Mondriaan omdat hij het James Sweeney heeft toegezonden. Op grond hiervan beschouwen wij deze bron als geautoriseerd en voltooid.

Basistekst en leestekst

De basis voor de leestekst is het typoscript dat Mondriaan naar James Sweeney heeft gestuurd. De publicatie kan niet dienen als basis, omdat zij na Mondriaans overlijden verscheen¹¹.

Titel

De titel van de gepresenteerde tekst is dezelfde als van het typoscript en de publicaties: *A New Realism*.

Datering en ondertekening

In de publicatie is *A New Realism* onderaan gedateerd: 'April, 1943.' Overigens blijkt na deze datering nog aan de tekst gewerkt te zijn, want in een brief aan Charmion von Wiegand van 13 mei 1943 stelt Mondriaan voor nog een correctie toe te passen¹². Toch houden wij de datering van de

¹ Charmion von Wiegand (1898-1983), Amerikaans kunsterica en kunstenares.

² Brief gepubliceerd in: V.P. Rembert. *Mondrian, America, and American painting*. New York, 1970: 7.

³ Holtzman Deposit: Box 2, Folder 47.

⁴ Louise (Lucie) Glarner, echtgenote van Fritz Glarner (1899-1972), Zwitsers-Amerikaans kunstenaar.

⁵ Harry Holtzman (1912-1987), Amerikaans kunstenaar, Mondriaans erfgenaam. Vindplaats brieven aan Holtzman: Archief Piet Mondriaan, Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD), Den Haag, archiefnummer 0740.

⁶ Digital Appendix: Supplements 101-1 – 'A New Realism' (typoscript Glarner).

⁷ James Johnson Sweeney (1900-1986) Amerikaans schrijver over moderne kunst; van 1935 tot 1946 was hij conservator van het Museum of Modern Art, en van 1952 tot 1960 directeur van het Guggenheim Museum.

⁸ Vindplaats voor brief en typoscript: The Estate of James Johnson Sweeney, Newport, Ireland.

⁹ Afmeting niet achterhaald, omdat alleen een fotokopie beschikbaar was.

¹⁰ Vindplaats fotokopie van brief en typoscript aan Sweeney: Archief Haags Gemeentemuseum.

¹¹ Zie Printed Edition: Points of Departure.

¹² The Paul Getty Research Institute, Los Angeles, USA; Call Number 990024 'Piet Mondrian letters received (photocopied),

gepresenteerde tekst op: april 1943¹³. Overigens is de voorgestelde correctie niet doorgevoerd in de publicatie.

Het typoscript is ondertekend met: 'Piet Mondrian'.

Ontstaan en publicatie

Begin juli 1942 stuurt 'The Editorial Committee of the AAA' een algemeen schrijven aan alle leden, waarin de commissie hen verzoekt een bijdrage te leveren aan een boek over het werk van de leden van de AAA¹⁴. Ook Mondriaan ontvangt een dergelijke brief¹⁵. In de brief wordt gevraagd om een foto van een werk, een foto van de zichzelf en een 'statement on art' van 300 woorden in te sturen.

Vermoedelijk heeft Mondriaan niet gereageerd op de brief, want Charmion von Wiegand vraagt enige tijd later (20 oktober 1942) namens de 'AAA' opnieuw aan Mondriaan om een bijdrage in te sturen. In een meer persoonlijke brief schrijft zij¹⁶:

'Dear Mr. Mondrian:

The American Abstract Artists cordially invite you to contribute to their forthcoming book to be published in the spring of 1943.

The book which is now in preparation, is to be an illustrated symposium on the plastic arts. The great parallel development of modern architecture and modern art in our century has led to a need for a theoretical consideration of their re-integration in a new plastic unity. This book is the first effort in the United States to correlate the ideas of modern artists and architects in preparation for the post-war reconstruction.

Foremost architects and artists are collaborating with us in this work. We would greatly appreciate it if you would write on any aspect of the subject that you deem important. For reasons of space, essays should not exceed 3,000 words and should be in the hands of the book committee at the earliest possible date.

Very sincerely,

Miss Charmion von Wiegand

For the Book Committee of the American Abstract Artists'

Opmerkelijk is dat in deze brief gesproken wordt over 3000 woorden, terwijl in de eerste brief sprake was van 300 woorden.

In een brief aan Harry Holtzman (25 maart 1943) schrijft Mondriaan het volgende over zijn tekst voor het jaarboek van de AAA: 'P.S. [...] I had no time to work on my essay. The AAA asked me several times, although the book has no chance to appear before long. They are waiting also for other articles.

But now I hope to retake it soon.' In de volgende brief aan Holtzman (15 april 1943) schrijft dat de tekst bijna af is: 'But I am going on and have nearly the article ready.' Op 30 april 1943 laat hij Holtzman nog weten: 'I worked on the article which is now copied by Lucie Glarner and captain[sic] Wiegand will do, with Freeman¹⁷, some corrections. Freeman said it is excellent English and that ever he could learn something by it !! I changed much and hope you will agreed also with it.'

Met het ter correctie aanbieden van de tekst aan Charmion von Wiegand - lid van 'The Book Committee of the American Abstract Artists' - is *A New Realism* in feite ingeleverd. Mondriaan overschrijdt het aangegeven aantal woorden: *A New Realism* telt 3252 woorden. Bovendien neemt hij de vermelde inzendingstermijn 'the earliest possible date' wel erg ruim; de uitnodiging is gedateerd '20 oktober 1942' en *A New Realism* 'April 1943'.

Nadat Mondriaan de tekst heeft ingeleverd, wil hij toch nog een verandering aanbrenge. Hij schrijft op 13 mei 1943 aan Von Wiegand: 'Dear Charmion, I thought over the added sentence following on - Impressionism, Divisism and Pointillism, where I speak of texture. In this new sentence we must

1940-1941'. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

¹³ April 1943 woonde Mondriaan in New York, 353 East 56th Street.

¹⁴ Brief uit het archief van 'American Abstract Artists records' in the Archives of American Art, Washington; Reel D359. (Digital Appendix: Supplements 101-2 – Letter from The Editorial Committee AAA.)

¹⁵ Mondriaan is vanaf november 1940 lid van de AAA. (Bron: CRII: 174.)

¹⁶ Vindplaats brief: Virginia Pitts Rembert. *Mondrian, America, and American Painting*, 1970: 7. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.) (Digital Appendix: Supplements 101-3 – Letter Von Wiegand – October 20, 1942.)

¹⁷ Echtgenoot van Charmion von Wiegand.

add somewhere ‘in abstract art’, because in abstract art is brushwork etc. space-determination. If I remember well the sentence is: these technics are space-determination and not establishment of texture. I think it will be right when you put before ‘these technics’: In abstract art. You see, otherwise there is a contradiction with the precedent sentence. Thank you. Best wishes Mondrian.’

Deze voorgestelde verandering is niet door Von Wiegand in de publicatie ingevoerd. Ook in het typoscript aan Sweeney is deze wijziging niet vermeld.

Harry Holtzman vermeldt in zijn boek¹⁸ dat *A New Realism* is voorgelezen tijdens een ‘Informal Evening’ van de AAA door de kunstenaar Balcomb Green¹⁹ op 23 januari 1942 in de Nierendorf Gallery in New York²⁰. Er is een reden om aan te nemen dat *A New Realism* nog niet geschreven was en er die avond een andere tekst van Mondriaan moet zijn voorgelezen. Op 29 april 1943 schrijft Mondriaan: ‘Dear Charmion, I am looking over the copy which is exact except some little things on pag. 5 are eliminated two words so you won’t understand the sentence. ‘The term’ space-expression is right insofar ... (is right was left out). Perhaps there is more but that I can tell you when you come.’ Een volgende brief (13 mei 1943) gaat ook nog over *A New Realism*: ‘Dear Charmion, I thought over the added sentence following on - Impressionism, Divisionism and Pointillism, where I speak of texture. In this new sentence we must add somewhere ‘in abstract art’, because in abstract art is brushwork etc. space-determination. If I remember well the sentence is: these technics are space-determination and not establishment of texture. I think it will be right when you put before ‘these technics’: In abstract art - .²¹ You see, otherwise there is a contradiction with the precedent sentence. Thank you. Best wishes Mondrian.’ De brieffragmenten geven aan dat op 23 januari 1942 *A New Realism* nog niet klaar was en daarom ook niet voorgelezen is op de ‘Informal Evening’ van de AAA. Vermoedelijk heeft Balcomb Green [096] *Art and Life Towards the Liberation from Oppression*²² voorgelezen.

Jaren later (28 mei 1947) meldt Charmion von Wiegand in een brief aan Robert Motherwell²³ dat zij Mondriaan heeft meegeholpen met het schrijven van *A New Realism*: ‘I worked with Mondrian on: [...] 2) A New Realism.’²⁴

A New Realism zou worden opgenomen in het jaarboek 1943 van de AAA. Het eerstvolgende jaarboek zou pas in 1946 verschijnen²⁵. In zijn voorwoord van het jaarboek 1946 bevestigt George L.K. Morris²⁶, dat de teksten speciaal voor het jaarboek zijn geschreven: ‘The articles - which contemplate the subject from various personal aspects - were all written especially for this volume by past or present members of the Group. Opinions expressed throughout the text are those of the authors as individuals, and do not necessarily represent the organization as a whole.’

De publicatie in het jaarboek 1946 van de AAA was niet de eerste publicatie van *A New Realism*. De eerste publicatie verscheen in 1945 in een bundel met Mondriaan-teksten *Plastic and Pure Plastic Art, 1937, and other essays, 1941-1943*²⁷. Er is geen tekstueel verschil tussen het typoscript dat Mondriaan aan James Sweeney zond en de beide publicaties.

Afbeeldingen

De publicatie van *A New Realism* in het jaarboek 1946 van de AAA gaat vergezeld van een reproductie (zwart-wit) van het schilderij ‘Broadway Boogie-Woogie’ van Mondriaan²⁸. Onder de reproductie staat: ‘Piet Mondrian’, ‘Broadway Boogie-Woogie’, ‘Museum of Modern Art’.

Reacties van tijdgenoten

¹⁸ H. Holtzman and M.S. James (eds.). *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston, 1986: 345.

¹⁹ Balcomb Greene (1904–1990), Amerikaans kunstenaar; één van de oprichters van de AAA.

²⁰ Op 19 januari 1942 was Mondriaans solotentoonstelling in de Valentine Gallery geopend.

²¹ Suggestie van Mondriaan is niet in de publicatie van de tekst verwerkt.

²² Toelichting tekst 096.

²³ Vindplaats brief: George Wittenborn, Inc. Papers, Series I: Correspondence, Subseries A: The Documents of Modern Art Folder: I.A.2, The Museum of Modern Art Archives, New York.

²⁴ Digital Appendix: Supplements 101-4 - Letter Von Wiegand to Motherwell – May 28, 1947.

²⁵ Piet Mondrian. ‘A New Realism’. In: *American Abstract Artists Annual 1946*. New York, 1946: n.p.

²⁶ G.L.K. Morris (ed.). *American Abstract Artists Annual 1946*. New York, 1946: n.p.

George L.K. Morris (1905-1975), Amerikaans kunstenaar en publicist.

²⁷ Robert Motherwell (ed.) *Plastic and Pure Plastic Art, 1937, and other essays, 1941-1943: Piet Mondrian*. New York, 1945.

²⁸ CRII: 418-419, B323.

In zijn recensie (1945) van het boek *Plastic Art and Pure Plastic Art* zegt Douglas MacAgy het volgende over *A New Realism*²⁹: ‘Cutting through the confusing varieties of current definition, he [Mondrian] says directly: ‘abstraction means reducing particularities to their essential aspect’. Following through this not unfamiliar line of reasoning, he points out that, while particularities change, essentials are constant.’ Verder schrijft MacAgy in zijn recensie niet over *A New Realism*.

Harry Holtzman benadrukt in zijn voorwoord van *Plastic Art and Pure Plastic Art* (1945) Mondriaans taalgebruik: ‘In these relationships, Piet Mondrian’s writings are also a unique and extraordinary document. His life and his art are at the core of the evolution of art; the essays are the authentic formulation of his verbal terms for precisely this experience.’³⁰

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *A New Realism* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het ‘Sleutelwoordenregister’³¹. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *abstract art, abstraction, constructivism, culture of plastic art, destruction, determined forms, determined means, determined space, dynamic movement, equivalent opposition, expansion, instinct, intrinsic reality, intuition, limitation, limiting form, mobile view-point, neo-plasticism, new architecture, non-figurative art, non-objective art, purer expression of reality, reciprocal action, self-concentrating, self-denial, self-destruction, self-edifying, space-determination, space-expression, unity, universal expression, universal reality, vitality.*

Overige opmerkingen

De eerste zinnen van *A New Realism* komen - qua inhoud - enigszins overeen met die van *Abstract Art*[1] en *Abstract Art* [2]. Deze zinnen handelen over de discussie over de term ‘Abstract Art’, want - meent Mondriaan - abstracte kunst is concreet en dat wekt verwarring. De schilder komt in *New Realism* tot de conclusie dat geen enkele naam de lading dekt: ‘Evidently every denomination is relative.’

De vijfde alinea van *A New Realism* gaat over ‘intuition’ en ‘instinct’, en komt enigszins overeen met *Intuition and Instinct* [1] en [2]³². Niet verwonderlijk, de teksten zijn gelijktijdig met *A New Realism* ontstaan (april 1943). Het is mogelijk dat de aantekeningen van het manuscript *Intuition and Instinct* oorspronkelijk bedoeld waren als voorbereiding voor *A New Realism*.

Op een gebruikte envelop - 2 december 1942 - noteert Mondriaan enkele opmerkingen over ‘new realism’: ‘New Realism exclude lyrism.’ en ‘So realism is the most to name for pure plastic art. Abstract art can be called New realism.’³³

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

De tekst *A New Realism* is gedateerd ‘april 1943’. We vermoeden dat Mondriaan geruime tijd aan de tekst heeft gewerkt en dat hij ergens in maart 1943 begonnen is met de tekst. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1943 vier schilderijen vervaardigd: B320/275-B323³⁴. Hij zal tijdens de perioden van het schrijven aan *A New Realism* met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

²⁹ D. MacAgy. ‘Book review. Plastic and Pure Plastic Art, 1937, and other essays, 1941-1943 by Piet Mondrian’. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 4, No. 2 (Dec., 1945): 120-121.

³⁰ H. Holtzman. ‘Introduction’. In: R. Motherwell (ed.) *Plastic and Pure Plastic Art, 1937, and other essays, 1941-1943: Piet Mondrian*. New York, 1945: 10.

³¹ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

³² Zie 099 [*Intuition and Instinct*][1] en 100 [*Intuition and Instinct*][2].

³³ Zie 103 [*Notes (1938-1943)*]: 2 december 1942 (manuscript ‘16’).

³⁴ CRII: 416-419.